

UPPSALA
UNIVERSITET

Sociala och ekonomiska effekter av den ryska militärinkvarteringen på Åland 1914-1918

Uppsala Universitet, Campus Gotland

HT 2013-VT 2014

Författare Borgir Ahlström ©

C- uppsats i historia

Handledare Åke Sandström

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Syfte och frågeställning	6
1.2 Avgränsning	6
1.3 Källor	6
1.4 Metod	7
2. Tidigare forskning	9
3. Undersökning	10
3.1 Skadevärderingar	10
3.1.1 Ordningsrättens förteckning 1921	11
3.1.2 Sammanställning skapad av militärmakten 1918.....	13
3.1.3 Andra värderingskällor.....	16
3.2 Läget på Åland	17
3.3 Utrymningen av rysk militär och dess följder.....	21
4. Analys och diskussion	23
4.1 Analys av skadevärderingar	23
4.2 Om ockupationen och dess effekter	24
5. Sammanfattning	32
6. Litteraturlista och källförteckning	33
7. Summary - "Social and economic effects of Russia's military presence on Åland 1914-1918"	35

1. Inledning

Ögruppen Åland är placerad på en havsplatå mellan Bottniska viken i norr, Östersjön i söder, Ålands hav i väster och Skiftet i öster. Ur försvarssynpunkt spelar havsvikar och fjärdar en betydande roll, liksom djupförhållandena och framkomligheten i området och dess närmaste omgivning. Under vintern är landskapet förbundet med det finska fastlandet genom isvägar över den östra skärgården. Bortsett från resterna av fem fornborgar är det på 1300-talet byggda Kastelholms slott det ännu synliga beviset för att ögruppen utgjort en viktig passage mellan Finland och Sverige. Innan 1700-talet spelade dock Åland ingen större roll ur militär synpunkt.¹ Under det stora nordiska kriget insågs snart öarnas betydelse, med dess hotande ställning mot Sverige och dess huvudstad. Härifrån startade den ryska armén sitt stora härjningståg mot den svenska kusten i juli 1719, då de ödelade alla kustorter mellan Gävle och Norrköping.² Flera härjningståg mot den svenska kusten skulle äga rum under de kommande åren då Åland låg i ryska händer.

Åland skulle intas av rysk militär ännu en gång under seklet, då landskapet ockuperades under hösten 1742, men ryssarna kunde inte hålla öarna när vintern kom. Efter våren fick dock den ryska flottan på nytt kontroll över den åländska skärgården strax innan fred kunde slutas, och det är inte osannolikt att det ryska hotet från öriket bidrog till den svenska fredsviljan.³

Vintern 1808 tågade ryska trupper återigen in i landet, och bara tre månader senare var hela Finland i rysk besittning. Den 29 mars når en avdelning bestående av en bataljon, 10 kosacker, 39 husarer och en kanon Ålands östra utpost Brändö. Två dagar senare beslagtas stora mängder spannmål och proviant ur Kastelholms magasin och förs till fastlandet med för ändamålet uppbådade ålänningar. Den 1 april når ryssarna Eckerö i väst och bränner ner telegrafställningarna där. Efter dessa få dagars härjningar drar sig trupperna tillbaka till fastlandet över den vattentäckta isen och ankommer till Virmo den 8 april. Dock skulle de bara tre dagar senare beordras att återvända till öriket. Inom kort fanns det på fasta Åland ca 100 man, på Brändö lika många och på Kumlinge 450 man för lokalbefolkningen att försörja och inkvartera. Lokalbefolkningen klarade sig från plundring, men militären krävde furage, livsmedel, ved och körslor med böndernas hästar.

---

¹ H:son Ericsson, s 20

² H:son Ericsson, s 22

³ H:son Ericsson, s 28

När isarna brast och öppet vatten låg mot sydväst uppstod bland de ryska trupperna nervositet och rädsla för ett svenskt motangrepp. Den 3 maj beordrades en sjösättning av båtar som räckte mer än väl för de ryska trupperna, och lokalbefolkning misstänkte att alla vapenföra män skulle föras därifrån för att hindra uppkomsten av ett åländskt lantvärn. Den 6 maj reste sig slutligen ålänningarna mot den främmande militärmakten och inom kort hade med ett undantag samtliga på öarna posterade militärer blivit tillfångatagna innan de kunde fly och utan några större stridigheter. Undantaget var Kumlinge, där den ryska huvudstyrkan på 600 man fortfarande befann sig. Förstärkning inkom från Sverige redan dagen efter upproret i form av en flottavdelning som lade sig i vattnen utanför Kumlinge. Efter två nekade kapitulationsuppmaningar tog ålänningarna till vapen och tvingade efter korta stridigheter fram den vita flaggan.⁴

Dock skulle Ålands befriande leda till hårdare krav på befolkningen. Under den kommande vintern befann sig ständigt 5 000 svenska soldater inkvarterade under ohygieniska förhållanden, och sjukdomar spreds hastigt på öarna. Ungefär 1 350 ålänningar tros ha omkommit i den fältsjuka som härjade, d.v.s. ca 10 % av befolkningen.⁵ Under hösten proklamerades dessutom i ett kungligt brev att hela Kumlinge socken, inklusive Brändö, skall ödeläggas för att förhindra rysk inkvartering vid ett eventuellt anfall av Ålandsöarna. Anfallet kom i mitten av mars 1809, då den ryska armén kunde ställa upp med en övermäktig här av totalt 17 000 man. Efter korta stridigheter utan rysk vinning tog dock den svenska befälhavaren initiativet till en vapenvila, och den 16 mars började de svenska trupperna dra sig tillbaka.⁶ Nu befann sig Åland ännu en gång i ryska händer, och skulle fortsätta vara det de nästkommande 108 åren. Freden i Fredrikshamn den 17 september 1809 såg Finland inklusive Åland separerat från Sverige för gott.

Efter freden i Fredrikshamn 1809 fortsatte inkvarteringen av soldater fram till 1842, då den ryska armén slutligen hade tillräckligt med kaserner för att inhysa sina soldater. Gårdarna ersattes med 3 kopek per dygn och soldat eller 25 kopek för officerare som krävde en högre levnadsstandard i de finare gårdarna. Detta ändrades redan 1812 till 5 kopek på vintern och 2 på sommaren. Betalningen var dock oftast väldigt sen, vilket ledde till ständiga klagomål från befolkningen. 1818-37 inhyste mellan 300 och 600 hemman på Åland ryska trupper. Inkvarteringen var inte alltid smärtfri; stölder, misshandel, inbrott, skadegörelse, mord, veneriska sjukdomar och fylleri förekom. De flesta konflikter mellan soldater och kvartersvärdar uppstod då våldsgästerna brukat något de inte hade rätt till.

---

⁴ Kuvaja et al., s 18-27

⁵ Kuvaja et al., s 45

⁶ Kuvaja et al., s 56

Många inkvarteringar gick dock betydligt smidigare, och många åländska kvinnor tog sig under denna tid en rysk make.⁷

En effekt av Ålands nya nationstillhörighet var att den traditionella handeln med Stockholm blev lidande av ett strängare förtullningssystem. Byggnationen av Bomarsunds fästning blev inte den ekonomiska boom många önskade, utan arbetskraften kom i stort från ryska straffångar och importerade specialister. Ålänningarna anlätades främst för tegelbränning och transporter. Det ryska behovet av hö och ved ledde till överstor avverkan av skog, vilket skadade framtida generationers inkomstmöjligheter, samt nödslakt av boskap då höet inte räckte till hela vintern. På 1830-talet uppstod åter oroligheter då många straffångar med enkelhet flydde från bygget och överföll och rånade lokalbefolkningen. Läget hade blivit så illa att en specialstyrka med kosacker anlände 1837 för att bibehålla ordningen. För det mesta kunde dock den åländska befolkningen och den ryska militären samsas utan att hysa något större agg mot varandra. 1854 sprängdes Bomarsunds fästning av franska och engelska soldater efter en kort strid, och manskapet fördes bort som krigsfångar. 1856 kom demilitariseringen som höll Åland fritt från militär närvaro under de kommande 50 åren.⁸

1906 var ett orons år i Finlands historia, med demonstrationer, strejker och militäruppror.⁹ Kanske detta var anledningen till att ett manskap på 600 ryska soldater landsteg och bildade ett tältläger på Prästö. Detta trots att demilitariseringen fortfarande var i kraft, vilket förklarades med att trupperna var invalider från rysk-japanska kriget som var där för rehabilitering, och då de var soldater lämnade de inte ifrån sig sina vapen ens i en demilitariserad zon. Efter detta utbröt livlig diplomatisk aktivitet med diskussioner om det demilitariserade Åland, och resulterade i 1908 års Östersjötraktat, vilket i praktiken avskaffade demilitariseringen.

Den politiska spänningen i Europa sommaren 1914 märktes inte av på Åland. Badhuset hade sin bästa sommar någonsin och Amerikaemigrationen fortsatte utan hinder. Allvaret i situationen insågs sista juli, då den ryske överbefälhavaren plötsligt förbjöd alla Östersjötrafik. Dagen efter kom krigsförklaringen. En viss oro rådde och folk började hamstra livsmedel, men när inget dramatiskt skedde återgick livet till det normala igen. Rysslands oro för att Åland skulle intas av tyskarna och användas som ett strategiskt brohuvud i Östersjön ledde till att en liten styrka på 350 man tågade över isen på långfredagen 1915, och inkvarterades först i Badhotellet samt i offentliga utrymmen i Mariehamn. Bevakningstorn uppfördes runtom öarna och ubåtar förlades i Västerhamn.

---

⁷ Kuvaja et al., s 155-202

⁸ Mattson-Eklund, s 256-288

⁹ Klinge, s 428-438

Under våren påbörjades det egentliga befästningsarbetet med skyttegravar, kanonställningar och taggtrådshinder, och vattnet runt om Åland minerades, både av ryska försvarare och tyska ubåtar. Oktoberrevolutionen 1917 leder till bolsjevikernas maktövertagande och kort därefter även att Ryssland drar sig ur första världskriget. I både Ryssland och den nybildade republiken Finland uppstår blodiga inbördeskrig mellan prokommunistiska ("röda") och antikommunistiska ("vita") trupper.

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att forska i den ryska militärens påverkan på Åland. Åland har flertalet gånger blivit befäst av ryska trupper, och vid ett skede fanns ca 8 000 militärer på plats mot de ca 20 000 civila ålänningarna. Då populationen ökade så plötsligt och häftigt ställde detta stora krav på försörjning från lokalbefolkningen. Soldaterna behövde inkvarteras, transporteras och födas. Efter första världskrigets slut bildades en kommitté för att utröna vilka skador den tidvis ofantliga inkvarteringen åstadkommit på skog, mark, bebyggelse och övriga tillgångar. Baserat på denna skadevärdering, och liknande värderingar runtom i landet, skulle skadestånd sökas i en överenskommelse mellan den unga staten Finland och det nya ryska riket. Jag hoppas få en uppfattning om hur stora dessa skador var på Åland jämfört med andra finska län och vilka delar av Åland som påverkades mest. Jag ämnar också att forska i hur den militära närvaron påverkade ögruppen socialt och ekonomiskt i övrigt. Frågeställningen är som följer:

Hur påverkades ålänningarna ekonomiskt och socialt av soldaternas närvaro?
Hur var stämningen mellan lokalbefolkningen och den främmande militärmakten?

1.2 Avgränsning

Jag har valt att sätta den kronologiska avgränsningen på krigsåren 1914-1918. En del av mina källor har dock uppstått under början av 1920-talet. Den geografiska avgränsningen är allt som idag räknas tillhöra det åländska öriket, men delar av det finska fastlandet kan tas upp i jämförelsesyfte.

1.3 Källor

Samlade i fyra stora volymer finns arkivet *Kommittén för värdering av rysk militär under åren 1914-1918 förorsakade skador i Ålands län*. Från början var tanken att detta skulle utgöra stommen av uppsatsens källmaterial, men av flera anledningar visade sig detta bli för tidskrävande. Läsbarheten bland dessa dokument varierade från låg till medelmåttig, varje socken var uppdelad i flera olika skadevärderingar och det finns ingenstans någon sammanfattning för by, socken eller Åland i dess helhet. En uppsats baserad på dessa uppgifter skulle ta många månader, om inte år, att framställa. Därför har jag blivit tvungen att basera min uppsats på andra källor i landskapsarkivet.

I ordningsrättens arkiv finns i en mapp döpt *Ersättning för skador åsamkat genom inkvartering av rysk och finsk militär 1914-1933*, en förteckning över mariehamnarnas ersättningskrav för åren 1914-1918 som nedtecknades 1921. Dessa fynd presenteras i punkt 4.1.1.

En annan sammanställning under namnet *Förteckning öfver till militärkommisariatet inlämnade räkningar på den å Åland förlagda ryska militären* skickades från den svenska vicekonsuln och kommandörkaptenen till landshövdingen i Ålands län redan den 15 maj 1918, och presenteras i punkt 4.1.2.

I landshövdingen på Ålands arkiv finns flertalet brevkoncept och inkomna handlingar som förtäljer en hel del om den ovanstående kommitténs arbete och övriga utredningar som är relevant till den militära närvaron på Åland.

I landskapets privata arkiv hittas handlingar av Ålands första lantråd Carl Björkman, där en överenskommelse från 1918 mellan det åländska folket och den ryska militären finns.

Tidningen *Åland* kan, trots den då rådande ryska censuren, ge en uppfattning om stämningen mellan ortsbefolkningen och militären, och jag förväntar mig i synnerhet skrivelser och reaktioner på den ryska tidens militärmakt efter att Finlands självständighet utropats. Årgångarna 1916-1918 har för detta mål genomsökts.

1.4 Metod

Genom att analysera materialet som står mig till tjänst tar jag fram en sammanfattning över hur mycket ersättning ålänningarna sökte och för vad. Övrig information angående skador, kostnader och påverkan av det sociala livet hämtas förutom ur ovanstående arkiv från relevant litteratur.

Texterna som har analyserats har varit samtida med den period som jag undersöker, och materialet har granskats källkritiskt enligt bästa förmåga. Fynden av min forskning presenteras och analyseras i senare kapitel av uppsatsen.

2. Tidigare forskning

Om skadeståndet och den ekonomiska uppgörelsen mellan Finland och Ryssland efter kriget finns en utförlig avhandling av Mikael Korhonen döpt *Finlands ryska fordringar*. Denna har dock fokus på den fastländska näringen och nämner dessvärre bara Åland i förbifarten.

Vad gäller stämningen mellan militären och lokalbefolkningen och övriga sociala effekter finns det kortfattade beskrivningar i åländska historieböcker, medan verk som *Ryska positionen Alandskaja* och *Åland vintern 1918* går djupare, bland annat med flertalet samtida berättelser från lokalbefolkningen om tiden då den ryska armén befann sig på öarna.

3. Undersökning

Läsbarheten av det undersökta källmaterialet har i de flesta fall varit god, och dokumentens äkthet råder det ingen tvivel om.

3.1 Skadevärderingar

Den 17 maj 1918 fastställer senatens civilexpedition föreskrifter för värderingskommissioner under upprorstiden. Dessa kommissioner runtom i landet utsågs av landshövdingarna, och skulle bestå av en ordförande och två ledamöter, den ena med expertis inom jordbruk och den andre kunnig om skogsskötsel. Till ledamöterna utses också två suppleanter. För Ålands del var dessa yngre läneagronomen Erik Lönegren som ordförande. Trävaruhandlaren Axel Johnsson och byggmästare Oskari Kanerva utsågs som ledamöter. Enligt föreskrifterna skulle protokoll föras över varje förrättning, och det skall styrkas att:

"1) Skadan förorsakats av de "upproriska", för vilket ändamål värderingskommisionen är berättigad att avhöra vittnen utan ed.

2) Skadans art är:

- a) brända eller förstörda byggnader samt söndrade eller förstörda föremåls skick vid besigtningstillfället
- b) skadade odlingsmarker, trädgårdar, skogars och gårdersgårdars skick nu och tidigare
- c) fördärvade varors mängd och rövade, stulna, med våld tagna eller rekviderade husdjurs, spannmåls eller varors art, antal och mängd.

3) Huruvida skadan kan repareras eller föremålet måste kasseras.

Vid värdering av inträffade skador bör märkas:

- a) att förlorad vinst icke tagas i beräkning
- b) att skada, förorsakad av affärs stängning eller annars till följd av genom upproret minskad arbetsförtjänst icke heller tagas i beräkning
- c) att ej heller arbetslöner, vilka icke utfåtts av röda gardet eller de rödas möjliga styrelseorgan, få tagas i beräkning
- d) att genom vanlig stöld eller annat grovt brott uppkomna skador icke värderas, därest dessa icke anses föranledda direkt av upprorsrörelsen.

Om möjligt anges föremålet inköpspris och bredvid det dess gångbara pris vid förlorandet.”¹⁰

Kommissionen skred till verket, och resultatet blev de fyra volymer med skadeersättningskrav från Ålands alla socknar, varav Jomala sockens vägde tyngst. Den 25 november 1918 kommer till landshövdingen en uppmaning från senatens civilexpedition att värderingen och värderingsmännens omkostnader bör sändas in,¹¹ och en vecka senare skickas de till inrikesministeriet från länsstyrelsen.¹² Några uppgifter om hur omfattande skadeståndet är återfinns här dessvärre ej.

Detta var dock inte det första försöket till en skadevärdering av den ryska militära närvaron under och strax efter första världskriget. Två dagar innan senaten fastställde ovanstående föreskrifter lämnades en förteckning in till Ålands landshövding, se punkt 4.1.2. Förteckningens uppgifter hade samlats in mellan februari och maj 1918. Inte heller denna var det första försöket, då redan i oktober 1917 nekade det ryska arbetar- och soldatrådet på Åland kommittén för militärens skador att fortsätta sitt arbete (av anledningen att ”försvarsmakten bör vara befogade att vidta vilka åtgärder som helst utan att de civila myndigheterna ha någonting att skaffa med saken”).¹³ Veckan senare uppmuntrade dock generalguvernören den dåvarande värderingskommittén att fortsätta sitt arbete.¹⁴ Med andra ord påbörjades värderingsarbetet långt innan den ryska militären hade lämnat Åland.

3.1.1 Ordningsrättens förteckning 1921

Ordningsrättens arkiv erbjuder följande förteckning över privatpersoner och föreningar i Mariehamn som sökt skadestånd p.g.a. den ryska inkvarteringen från 1.8.1914 till 31.12.1917. I den odöpta stapeln till höger om värdesumma har det i vissa fall i efterhand noterats att betalning har utförts och det datum ersättningen har utbetalats.

Förteckning över värderingsinstrument efter inkvartering av rysk militär:

---

¹⁰ Dokument ur *Komiténs för värdering af de af rysk militär under åren 1914-18 förorsakade skador i Ålands län*, Landshövdingens arkiv, inkomna brev 1918, Ålands landskapsarkiv

¹¹ Landshövdingens arkiv, inkomna brev 1918, Ålands landskapsarkiv

¹² Länsstyrelsen i landskapet Åland, brevkoncept 1918-1926, Ålands landskapsarkiv

¹³ *Åland*, 24 oktober 1917

¹⁴ *Åland*, 3 november 1917

Gårdsägarens namn	Värdesumma		
1 Matts Karlsson	6 645,50		
2 K Renfors	12379		
3 Fortsättningsklasserna	8 580,50		
4 Folkskolan	13 837,30		
5 Sjömanshemmet	2 803,50	bet	26/4-22
6 Gustav Johansson	318,50	bet	6/10-21
7 Navigationsskolan	2 801,50		
8 Peter Androsoffs arving.	1 911		
9 Enkefru af Ursin	893	bet	11/10-21
10 Mina Jansson	4 530,25	bet	6/10-21
11 E.V. Borenius	2 415,50	bet	11/10-21
12 Ebenh. Borenius	3 877,25	bet	11/10-21
13 Stadens fattigstuga	794,50		
14 Aug. Jansson	11 718	bet	8/10-21
15 W. Aaltonen	2 281,25		
16 N. Nyström	7 934,50		
17 O. Engman	4 444,35	bet	11/10-21
18 J. Lindberg	628		
19 D.E. Danielsson	570,75		
20 J. Rotz	200		
21 C.A. Furstenborg	265		
22 Rob. Mattson	990		
23 Trouville byggnaderna	5 265		
24 Väntsalen	384		
25 E.W. Helenius	688	bet	11/10-21
26 Telefonbolagets gård	4 793	bet	20/10-21
27 Geo. Mattson	1 571,50	bet	27/10-21
28 Badinrättningsens byggn.	121 950		
29 A. Öström	1 084,50		
30 I. Jansson	534,10		
Summa	227 089,75		
31 Skogar, marker o broar	82 942,50		
32 Trouville parcell	36 275		

Till på detta kommer 67 348,46 mk för direkt utlagda inkvarteringskostnader. Med finns specifikationer, identiska till de som finns i otal bland arkivet *Kommittén för värdering av rysk militär under åren 1914-1918 förorsakade skador i Ålands län*, för varje persons/förenings krav. Även dessa är alltför omfattande för att gå in i alltför mycket detalj, men det bör nämnas vilka som var de vanligaste ersättningskraven. Varje persons/förenings krav har delats in i tre kategorier: *reparation å spislar, timmermansarbete och målare arbete*.

De vanligaste anspråken i *reparation å spislar* var: sand och lera, murbruk, tegel, luckor, kakel, ventiler och ny stekugn. Upp till 50 % av kostnaderna i denna kategori kunde vara för arbete, men en del har inte ansökt om några arbetskostnader, vilket lär betyda att en del arbetsföra och händiga personer utförde sin egen restaurering.

Vanliga anspråk i *timmermansarbeten* var: nya golv, lås, nycklar, fönster, dörrar, tak, trappreparationer, spik, virke, och trädgårdar. Här, liksom i nästa kategori, är arbetskostnaden vanligtvis inrymd med materialkostnaden.

Vanliga anspråk i *målare arbete* var: tapeter, bårder, papper till tak och väggar, rengöring av rummen och gårdsplanen samt målning av dörrar, fönster, tak, trappor, väggar, fotbräder, möbler m.m.

Då dessa ersättningskrav kom från inom stadens gränser finns således inga skador på åker, skog och mark. Punkt 31 och 32 tar dock upp skador som utförts på offentliga områden, och många av dessa återfinns bland landsbornas skadeståndskrav: torvtagning, sandtagning, bortskaffning av löpgravar, mark för byggda vägar till gnisttelegrafen, fälld skog, löpgrav, trädstammar till löpgravar och taggtrådsstängsel, borttagning av taggtrådsstängsel, bortföring av löpgraven vid badhotellet, planering, staket, grindar, gärdesgårdar, upprensning och remont av bryggor, rengöring m.m.

3.1.2 Sammanställning skapad av militärmakten 1918

Sammanställning inlämnad av svenska vicekonsuln och kommandörkaptenen till landshövdingen i Ålands län den 15 maj 1918.

---

¹⁵ Dokument ur *Ersättning för skador åsamkat genom inkvartering av rysk och finsk militär 1914-1933*, Ordningsrättens arkiv, Ålands landskapsarkiv

Dokumentet skickades vidare till Lönegren, den nya värderingskommissionens ordförande, den 22 juli 1918.

Dat.	Debet till	Orsak	Fmk	Penni
Febr				
	Diverse kvitton och räkningar på ryska		80	96
19	Söderlund Otto, Kungsö	Körslor	76	
28	Olika pers i Emkarby	Hyra för telefon	342	
Mars				
1	Olika pers i Emkarby	Körslor, skador, förlust	23648	50
	Nyström Nikolai, Mariehamn	Förlust, hyra o rengör.	1960	
	Karlsson Isedor, Öfverby	Körslor	10	95
2	Räkn på ryska		14	40
	Söderlund Otto, Kungsö	Körslor	28	
4	Olika pers fr Öfverby	Körslor	176	
5	Flodin, gästgivare fr Degerby	Hyra	125	
	Flodin, gästgivare fr Degerby	Rep av lägenh.	2232	
6	Mariehamns mjölkaffär	Levererad mjölk	132	80
	Mariehamns mjölkaffär	Levererad mjölk	32	
8	Karlsson A. & K. samt Westerlund fr Näfsby	Körslor	42	66
9	Mattsson Rob, norsk v. Konsul	Hyror och reparationer	4190	
	Mattsson Rob, norsk v. Konsul	Skador å åker m.m.	753	
11	Henriksson, J.K., skeppare	Hyra för fartyg	1650	(6% r.) ¹⁶
	Lindkvist, K.J., skeppare	Hyra för fartyg	2100	(6% r.)
	Föreningen för sjömanshemmet	Hyra för möbl rum	513	33
12	Sank Lars, arkitekt fr Bartsgårda by	Förlust av egendom	3388	
	Hansen Renh. Dr. Hjortö by-Saltvik	Förlust av egendom	3131	
	Olika pers från Godtby	Körslor	1355	
	Olika pers från Godtby	Körslor	620	
		Transp.	46601	60
13	Eriksson, J(?) fr Karböle Jomala ¹⁷	Rep av lägenheter	1106	
14	Borg D. fr Gölby Jomala	Rep o förlust	50	
	Borg D. fr Gölby Jomala	Rep av badstuga	100	
	Borg D. fr Gölby Jomala	Rep av badstuga	5265	
	Borg D. fr Gölby Jomala	Förlust av egendom	456	
	Andersson E.E. fr Mellantorp Hammarland	Hyra för badstuga	232	

¹⁶ = 6% löpande årlig ränta.

¹⁷ (?) = Osäker stavning, låg läsbarhet.

	Andersson E.E. fr Mellantorp Hammarland	Hyra för telefon	6	
	Nordlund J.E., skeppare å s/s Freon	Hyra till bef. o besättn.	7354	
	Mattsson, M.E. fr Finström Bjärström	Rep av byggnad, förl. m.m.	2895	
	Mattsson, M.E. fr Finström Bjärström	Avverkad skog m.m.	1690	
15	Lindholm Axel fr Mariehamn	För 5 fam. ved	250	
	Karlsson Emelia fr Tärnebolstad by	Avverkad skog m.m.	9449	
	Eriksson Johannes fr Bjärström by	Avverkad skog m.m.	1573	
	Gustafsson Johan fr Bjärström by	Avverkad skog m.m.	3097	50
	Karlsson Johan fr Bjärström by	Avverkad skog m.m.	16487	60
18	Sunds andelshandel	Lev varor	198	40
	Gölby andelsmejeri	Stulna 41 kg smör å 12	492	
19	Pohjola Sulo fr Gölby	Reparation och stölder	110	
20	Sundström J.P. fr Kökar	Utförda arbeten å batt.	14	
	Karlström August fr Kökar	Körslor	25	
	Kalman T.A.	Körslor	25	
	~~Rogberg M. Red.~~	~~Stöld (300 kr)~~	~~600~~	
	~~Granit A.~~	~~Stöld~~	~~2000~~	
	Fruckenberg (?) Jarl?	Stöld av effekter	1235	
23	Karlsson E.E. fr Möckelby	Utfordring av hästar	120	
25	Lemströms kanal (I Broman)	Kanalavgifter/ tillsam./	156	
26	Jansson Ingeborg, lärarinna Jomala	Hyror, förstörda möbl m.m.	5612	
28	Westerholm, Viktor, arkitekt (I Broman)	Skador å möbl. m.m.	1525	
Apr	Karlsson J.E. fr Godtby	Körslor m.m.	73	60
2	Karlsson Ida fr Bjärström	Avverkad skog m.m.	2571	
5	Ett flertal pers fr olika platser	Släckning av eldsvåda anlagd å Herröskatans batterianläggnings byggnader		1/3 av värdet
8	Karlsson J.A. fr Södersunda	Rep av lägenhet	557	
20	Söderström M.E.(?). o Rosenberg N.Th. fr Lumparland	Lev ved	60	
24	Broman I, fr Lemström	Hyror och reparationer	822	
		Transp.	110208	70
24	Mattsson A.Th. Folkskollärare	Skador o lidna förl.	9084	
	Sundblom Alf o Ahlqvist J.E.	Skador o lidna förl.	2500	
Maj				
1	Danielsson Ida fr Kattby	Räkn. å ved m.m.	360	
	Lindholm K.G. fr Finnby	Hyror för rum	765	
	Lindholm K.G. fr Finnby	Rep av rum	202	
4	Ytterby bönder	Körslor	1056	
	Ytterby bönder	Körslor	150	60
	Carlsson Verner, Ytterby	Förstörd skörd m.m.	335	
12	Lisunoff, underbyggmästare/ Ekholm/	Lev varor	470	60
13	Karlsson M. fr Mariehamn	Rep o hyror	12076	49

(Ingen slutsumma, enl. egen
uträkning 137 208,39 Fmk) ¹⁸

Bland de mer intressanta ersättningsansökningarna är räddningen av Herrö forts bonings- och förrådshus av elva män och kvinnor. Fortet sattes i brand av den ivägtågande ryska patrullen, men efter stor möda lyckades lokalbefolkningen släcka elden och därför ansökte de vördsammast om bärgningslön av en tredjedel av det totala värdet, som uppskattas till flera hundratals tusen mark.¹⁹

Som synes är det en mängd olika personer, föreningar och företag från flertalet åländska socknar, men i synnerhet från byar i Jomala socken. Orsaken till ersättningsansökan och skadeståndsbeloppet har varierat kraftigt, och är inte lika detaljerat som det tidigare presenterade dokumentet över mariehamnarnas krav. Orsaker har varierat från telefonhyror och levererade varor till stölder och förstörd skog och skörd. Den vanligaste orsaken är dock körslor och hyror av rum på flertalet orter, och det är troligtvis körslor och inkvarteringen som var den vanligaste på det åländska folket påtvingade arbetsuppgiften under denna tid. Då det inte har varit möjligt att sammanställa en komplett förteckning för hela Ålands ersättningsansökan kan man se ovanstående dokument som ett urval eller en representation (6,5 %)²⁰ av landskapets sammanlagda anspråk på ryska staten.

3.1.3 Andra värderingskällor

Den totala ersättningsansökan uppgår enligt Hufvudstadsbladet till 42 757 174,14 mark och fördelades i de olika länen såsom följer:

Nylands län	18 630 243,08 FIM
Tavastehus län	2 606 718,76 FIM
Viborgs län	12 205 828,27 FIM
St Michels län	915 787,99 FIM
Kuopio län	1 124 794,50 FIM
Vasa län	1 528 121,57 FIM

---

¹⁸ Landshövdingens arkiv, inkomna brev 1918, Ålands landskapsarkiv

¹⁹ Brev till svenska militärkommisariaten och svenska vicekonsuln i Mariehamn via Ålands juridiska byrå, Landshövdingens arkiv, inkomna brev 1918, Ålands landskapsarkiv

²⁰ Jämfört med totala skadeståndskravet, se punkt 4.1.3

Uleåborgs län

354 781,91 FIM

Ålands län

2 108 894,00 FIM

Som märkes var Ålands län i förhållande till yta och folkmängd ett av de områden som drabbades hårdast av den ryska militära närvaron. Samtidigt beskrivs ersättningskraven mot ryska staten som omöjliga att förverkliga.²¹

3.2 Läget på Åland

Den första halvan av krigsåren 1914-1918 blev för Ålands del väldigt lugna. Det var få saker tidningen *Åland* hade att och, under den rådande censuren, kunde rapportera om den militära närvaron och effekter av deras policys.

1916 är det först i augusti man kan läsa om dess effekt, då all jakt förbjöds för att inte alarmera vaktposter.²² Det i början lugna året avslutas med våldsamheter, då två män döms till fängelse för misshandel efter att ha avfyrat ett skott mot högbåtsmannen vid marinbataljonen Åbo-Ålands skärgård, och strax före julen mördas tre personer i sitt hem av en okänd förövare.²³

1917 inleds med enstaka fall av stöld, inbrott, misshandel och snatteri.²⁴ Mer än vad som pågick under det föregående året, men ingen större brottsvåg precis. Det är nu tidningen första gången faktiskt nämner att det finns en garnison på Åland, detta kort efter att tsaren abdikerat.²⁵ Våren fortsätter tämligen lugnt, med ett inbrott, ett snatteri, åverkan på stadens skog och ett fall av grov misshandel av en åländsk man som vägrade skjutsa två ryska soldater som de enda brottsfallen.²⁶

I början av maj förbjuder generalguvernören tvångsrekvisitering av manskap och hästar, men i slutet av juni upphävs detta för ålänningarnas del, då hästar inte finns tillgängliga på annat sätt.²⁷ På Föglö har inkommit

---

²¹ *Hufvudstadsbladet*, tidningsurklipp okänt år ca 1920-21, del av *Ersättning för skador åsamkat genom inkvartering av rysk och finsk militär 1914-1933*, Ordningsrättens arkiv, Ålands landskapsarkiv

²² *Åland*, 9 augusti 1916

²³ *Åland*, 1 november, 16 december 1916

²⁴ *Åland*, 13, 17 januari 1917

²⁵ *Åland*, 24 mars 1917

²⁶ *Åland*, 14, 21, 25 april, 5 maj 1917

²⁷ *Åland*, 2 maj, 27 juni 1917

många klagomål till kommunalrådsstämman över att ryssar skjuter mängder med ejdrar och andra sjöfåglar, vilket försvårar för de som lagligt försörjer sig på jakten.²⁸

Den torra sommaren hotar med en livsmedelskris, och under juli månad kan man i nästan varje upplaga av *Åland* läsa om utbrutna skogsbränder. Samtidigt rapporteras det att villainbrott numera är mycket vanliga på Åland,²⁹ och i augusti kan vi läsa att "stölder och inbrott förekomma numera dagligdags."³⁰

I september tar liknande notiser en paus till förmån för klagomål gällande inkvarteringen. Jomala prästgård vandaliseras av militären, det skrivs klagomål över inkvarteringen i lantmannaskolan och några soldater inkvarterade sig själva utan inkvarteringsnämndens vetskap i ett hus en natt där de förstörde ugnen.³¹ Folkskolan i Jomala och lärarinnans bostad har blivit delvis förstört och fullständigt skadat av inkvarteringen. Samtidigt skickas en anhållen från guvernören till generalguvernören att trupper som inte betar sig dras tillbaka och ersätts med disciplinerade sådana.³²

Oktober månad inleds med oroligheter då en man skjuts till döds när han höll vakt över sitt potatisland. Enligt tidningen är det "ingen tvivel om att gärningsmännen inte finns bland den bofasta befolkningen." Samtidigt rapporteras det att en äldre man har blivit dödad av en finsk person.³³ Till på detta bjuder oktober på ett fall av stöld där militärer misstänks, en uraffär fick sitt skyltfönster krossat och ett inbrott med hjälp av sprängmedel ägde rum i Mellersta Ålands andelshandel medan personalen var i kyrkan.³⁴ Militären kritiseras ytterligare då tidningen tar upp att flera arbetare råkat ut för olyckor vid de ryska befästningsverkens uppförande utan att få någon ersättning för sina personskador.³⁵ Nu tar både militären och lokalbefolkning till åtgärder mot den rådande oron. Soldatrådet menar att mycket av anarkin beror på försäljning av sprit till militären, och att de som säljer sprit olagligt bör förvisas från ön tillsammans med soldater som blir anhållna för olagligheter.³⁶ Stadens gårdsägare och disponenter blir veckan efter kallade av landskapsläkaren Gylling till möte för att rådgöra om skyddsåtgärder mot inbrott och stölder.³⁷

I november anmäls inte mindre än elva fall av inbrottsstölder och -försök. I dessa försvinner ofta mat, men även tyger, snus och petroleum av stora värden har bytt ägare. Det största inbrottet skedde dock i Ålands

---

²⁸ *Åland*, 30 juni 1917

²⁹ *Åland*, 4 juli 1917

³⁰ *Åland*, 18 augusti 1917

³¹ *Åland*, 12 september 1917

³² *Åland*, 19 september 1917

³³ *Åland*, 6 oktober 1917

³⁴ *Åland*, 13, 24 oktober 1917

³⁵ *Åland*, 10 oktober 1917

³⁶ *Åland*, 13 oktober 1917

³⁷ *Åland*, 17 oktober 1917

kulturhistoriska museum, där en konstskatt bestående av en stor mängd föremål av ädelmetaller försvunnit.³⁸ Två av de guldmynt som stals återfinns senare hos företag där ryska soldater lämnat dem i likvid.³⁹ Kronofogden begär av guvernören i länet två polishundar och två detektiver på grund av den tilltagande brottsligheten.⁴⁰ Den allt nervösare militären börjar nu utföra razzior efter vapen, och två resultatlösa undersökningar leder till att två finska personer anmäls för sina falska anklagelser.⁴¹

December fortsätter i brottets tecken, med stölder, rån, misshandel och inbrott. Gärningsmännen kunde av en lycklig slump i alla fall fås fast i ett av inbrotten, då förövarna, fyra ryska soldater, återvände till brottsplatsen samtidigt som den boende kom dit med män från soldatrådet för att undersöka stölderna.⁴² På en gård slaktar beväpnade socialisthuliganer åtta grisar, och hotar med att komma tillbaka för höet, och en man rapporteras ha blivit överkörd av en militärautomobil.⁴³ Det framkommer också för allmänhetens kännning att en ålänning under flera månaders tid hållits fängslad på flertalet platser misstänkt för, på lösa grunder, spioneri.⁴⁴ Någon dag senare fick mannens syster sitt hus genomsökt och privata brev bortförda när huset stod tomt.⁴⁵

I januari 1918 försämras stämningen mellan de ryska trupperna och lokalbefolkning märkbart. Tidningen *Åland* innehåller flera önskningsom att bli kvitt den främmande militärmakten, som börjat missbruka sin makt mer än någonsin. I en razzia på det omringade Societetshuset visiteras alla närvarande brutalt, och när handlaren John Dahl försöker ta sig till säkerhet och hoppar ut genom ett fönster beskjuts han och blir lämnad att dö. Skepparen J.P. Pettersson träffas också av en kula och vårdades på sjukhus. Total häktas sex personer som blir utsatta för brutala förhör, och tre av dessa förs senare till fastlandet där de snabbt frigges.⁴⁶ Den 9 januari äger tre skilda husundersökning rum, med varubeslag som utgång. Samma dag beslagtogs även ett parti gods på väg till en affärsman i Mariehamn.⁴⁷ Den 14 januari ska 30 militärer ha tågat in i Kastelholms häradsfängelse och under hot av fångvaktare befriat sex fångar, samtliga åländska arbetare. De tågade sedan till Saltvik där ting hölls, krävde alla dokument gällande fångarna, och hotade att spränga salen med bomber om så inte skedde. Detta beskrevs av tidningen som "oerhört övervåld", trots att inget egentligt

---

³⁸ *Åland*, 3 november 1917

³⁹ *Åland*, 15 december 1917

⁴⁰ *Åland*, 17 november 1917

⁴¹ *Åland*, 21, 24 november 1917

⁴² *Åland*, 5 december 1917

⁴³ *Åland*, 1 december 1917

⁴⁴ *Åland*, 8 december 1917

⁴⁵ *Åland*, 12 december 1917

⁴⁶ *Åland*, 9, 16, 19 januari 1918

⁴⁷ *Åland*, 12 januari 1918

våld utövades.⁴⁸ Resten av månaden rapporteras det om flera inbrott och husundersökningar.

Februari fortsätter vinterns trend med flera rapporterade inbrott och stölder, varav den ena, en svinstöld, utfördes av en ålänning tillsammans med en rysk soldat.⁴⁹ Militären fortsätter med allehanda hot och trakasserier. En person häktas utan anledning men släpps med en gång, något som tidningen valt att beskriva som "grovt övervåld".⁵⁰

Resten av 1918 ter sig betydligt lugnare. I början av mars rapporterar tidningen om ett mordförsök av okänd skytt och det är inte förrän i slutet av juli som vi kan läsa om nästa inbrott.⁵¹ Den återkommande tråkiga nyheten den påföljande våren och sommaren är istället de skador som uppkommit av unga gossar som lekt med det kvarlämnade ryska krutet.⁵² Den 4 maj sammanfattar Dr Gylling i sitt hälsningstal till svenska officerare tiden med orden:

" [...] Tiden efter den 16 februari 1916, då vargarna kommo hit i tusental, då Åland hugnades med stor militärinkvartering av olika vapenslag, och ryssarna formligen mängde sig in i befolkningen här. Det var först då, som vi här i Mariehamn, Jomala, Hammarland, Finström, Geta, Saltvik, och Föglö - dessa voro de åländska kommuner som voro mest utsatta för den ryska förbannelsen - fingo en liten förnimmelse av hur det kändes att vara med i världskriget på den ryska sidan.

Till en början, så länge de inkvarterade trupperna hade ordentligt militärbefäl, som bjöd till att uppehålla disciplin bland underbefäl och manskap och också gjorde det, led folket på Åland endast av sådana besvärligheter som intrång i hemmen genom inkvartering, skador i skog och mark genom anläggning av taggtrådsstängsel, grävning av löpgravar, förstöring av växande träd genom vid dem tjuvdrade hästar o.s.v. och bar i medvetandet att de hörde kriget till med tålmodigt lugn alla dessa tråkigheter t.o.m. de naggande stygn som den manliga delen av befolkningen flerstädes fick genom hustrurs, döttrars och fästmörs dragning till dessa osnygga österlänningar.

Men sedan marsrevolutionen i Ryssland år 1917 slagit tsarens månghundra år gamla, skimrande tron i spillror och slopat bort all tro på auktoriteter, allt klassvälde, allt befäl och predikat samt givit ut frihet, jämlikhet och broderskap bland folket i det väldiga Ryssland, vilka inganstädes och icke i minska grad voro

---

⁴⁸ Åland, 16 januari 1918

⁴⁹ Åland, 9 februari 1918

⁵⁰ Åland, 13 februari 1918

⁵¹ Åland, 2 mars, 31 juli 1918

⁵² Åland, 13 april, 29 maj, 1 juni 1918

mogna för dem, och i synnerhet sedan bolschevikerna kommit till makten i vårt stora grannland i öster, blevo förhållandena här på Åland allt som tiden led värre och värre. Stölder, tjuvslakt, inbrott, våldtäckt, rån och mord begingos ganska ofta. Ingen höll mera soldatesken i tygel, allt militärbefäl var slopat och t.o.m. de högsta officerare hade blivit simpla soldater. [...] Här har också bland den ryska militären förekommit allt tänkbart i livet. Här firade först officerarna, sedan soldaterna sina orgier. Här gifte man sig, här födde man barn, här låg man sjuk, här dog man, här dödade man.”

3.3 Utrymningen av rysk militär och dess följder

I Carl Björkmans privata arkiv finns en överenskommelse mellan representanter för den åländska befolkningen och representanter för den på Åland förlagda ryska militären, undertecknad i Mariehamn 21 feb 1918 och förmedlat av representanter för den svenska regeringen. Syftet med överenskommelsen var, enligt dess första paragraf, att åstadkomma fullständigt utrymmande av ryska trupper och överlämna ögruppens försvar till Ålands befolkning. Den ryska statens kvarvarande egendom fick ej på något sätt beslagtas, rekvireras eller förstöras, och skulle bevakas av lokala myndigheter samt fem kvarlämnade ryska och en svensk kommissarier. Den sjunde paragrafen är troligtvis den intressantaste, som menar att ”av ryska militären på Åland beslagtagna fast egendom, tillhörande lokala myndigheter eller enskilda personer, skall omedelbart återställas. De lokala myndigheterna åta sig att efter vanlig rekvisition förskaffa den ryska militären tillräcklig inkvartering under den tid evakueringen pågår. De åländska delegerade förbehålla sig rätten till ersättningskrav för varor m.m. Som beslagtagits sedan den tid, då ryska regeringen erkände Finlands självständighet.”⁵³

Intressant är att uppgörelsen bara nämner ersättningskrav för tiden efter att Finlands självständighet erkänts, då åtminstone två värderingskommittéer redan bildats för att utröna om skador orsakade före 1918.

Hösten 1918 kunde polismyndigheten i varje socken roa sig med diverse utredningar gällande bl.a. inbördeskriget och rysk likväl tysk militär. Vad gäller stupade och av inbördeskriget arbetsförmögna ålänningar som stred för de vita kan endast nämnas en stupad från Sund socken. Samma socken var också det största offret i en utredning om av tyskarna häktade och bortförda personer, med tio bortförda individer. Endast en föglöbo fördes

---

⁵³ Carl Björkmans privata arkiv, Ålands landskapsarkiv

bort från resterande Åland, och samtliga av för länsmannen okänd anledning. Föglöbon dyker dock upp igenom inom kort i samma arkiv, där han nyss hemkommen den 6 december förklarar att han den 11 mars fördes bort av tyska trupper som anklagade honom för att vara rödgardist. I Eckerö hotades han med att bli i skjuten, men kort därefter fördes han till fångläger i Danzig. Troligtvis var detta ödet för de tio sundsbor som fördes bort, dock återkom en av dessa aldrig.⁵⁴

I november fick länsstyrelsen in sin utredning över ryska undersåtar som önskar bosätta sig på Åland, samtliga härstammande från ryska tiden och gifta på orten. Fyra önskade bosätta sig i Jomala, en i Mariehamn, fem i Sund, fyra i Hammarland, tre i Eckerö, tre på Föglö, och ingen i Kumlinge och Brändö socken. Dessa hade diverse yrken, men vanligast var matrosar och mekaniker eller andra specialister inom telegrafi och elektronik. Endast en var officerare, och han var även den enda att bosätta sig i Mariehamn. Man kan även tillägga att deras förlovning offentliggjordes i tidningen *Åland* så sent som den 19 juni 1918.

I en utredning om telefonledningar och -kablar framkommer det att ca en tredjedel av ledningarna och hälften av kablarna upprättats av ryska militären. Senare samma månad förklaras alla dessa anslutningar som övertagna av interimistiska telegrafstyrelsen i Finland. Enligt rapport två månader senare förklarades det dock att majoriteten av dessa kablar och ledningar blivit stulna av lokalbefolkningen, och att fler stölder väntas. I oktober hålls auktion i Granboda av krigsbytet, vilket tyder på att Björkmans överenskommelse inte skulle hedras.⁵⁵

---

⁵⁴ *Åland*, 7 december 1918

⁵⁵ Länsstyrelsen i landskapet Åland, inkomna brev 1918-1926, Ålands landskapsarkiv

4. Analys och diskussion

Fynden av min forskning visar att den ryska militärens närvaro kraftigt påverkade Ålands befolkning, i synnerhet under de oroliga åren 1917-1918 som såg två revolutioner och ett inbördeskrig. Februarirevolutionen och tsar Nikolais abdikation firades med pompa och ståt på flera håll i landet, även på Åland, men effekten av dess innebörd skulle bli en upplösning av auktoritet och disciplin inom de på Åland förlagda trupperna. Soldatrådet, som tidigare hade bestått av förståndigt och "delvis bildat" folk, byttes nu ut mot bolsjeviker, och sammansättningen förändrades så ofta att avtal mellan dem och lokalbefolkningen sällan höll.⁵⁶

4.1 Analys av skadevärderingar

De skadevärderingar jag har analyserat ger dessvärre inte hela bilden av inkvarteringens effekter, men är en god representation av de olika skador som uppstod och hur omfattande de kunde vara. En del individer har bara sökt ersättning på ett fåtal mark för utförda tjänster, medan vissa har fått sina gårdar och hem totalförstörda. Den största förlusten är troligtvis det tidigare turistlockande Badhushotellet som brann ner när det var fullastat med ryska soldater. Många passade på att söka ersättning för en totalrenovering av sina hus, och även fast skadorna måste bekräftas av kommittén är frågan hur många som påstod att hemmet var betydligt finare innan inkvarteringen än vad den var i verkligheten. Man kan också undra över det försäkrade hus som i mars 1918 mystiskt nog brann ner bara dagar efter att ryska soldater lämnat den obebodd.⁵⁷ Här kan man spekulera i ett försäkringsbedrägeri av ägaren, som mött sitt förstörda hem med förtvivlan, men det kan lika väl vara gossar som lekt med upphittade ryska sprängmedel.

Ordningsrättens förteckning och sammanställningen av militären förtäljer två olika historier. Den ena berättar mer detaljerat om alla slags skador på egendom och natur som kunde uppstå av den militära närvaron, medan den andra berättar mer om de sysslor som lokalbefolkningen utförde för dess räkning och de värdesaker och varor som soldaterna olovligen tog till sig. Den militära sammanställningen berättar också om hur ryssarna tog sig friheter med folks åkrar och skogar, men även att antalet hästar för militärt bruk inte var tillfredsställt med tanke på antalet körslor – som kuskarna sällan fick betalt för.⁵⁸

---

⁵⁶ Isaksson, s 144

⁵⁷ *Åland*, 2 mars 1918

⁵⁸ Bondestam, s 38

Förhoppningen om stora monetära ersättningar för privatpersoner fick sig en törn under fredsförhandlingarna i Dorpat 1920, när privatpersonernas fordringar blev uppskjutet för senare behandling. Den utlovade framtida ersättningen betalades dock aldrig ut, och privatpersonerna blev ockupationens stora förlorare.⁵⁹ Värst av alla drabbades kanske Åland. Som framkom i utredningen ovan var Åland ett av de hårdast drabbade länen i Finland, i förhållande till dess storlek kanske hårdast av alla. Då öriket ännu inte var särskilt industrialiserat utan i stort levde på fiske, jakt och jordbruk betydde det att endast en bråkdel av den ersättningssumma som betalades ut till finska företag kom till Åland.

Särskilt intressant är dock att en hel del av anspråken i ordningsrättens förteckning faktiskt betalades ut av finska staten, och det är omöjligt att säga om även de som inte hade en notis om utbetalning och datum vid ett senare skede fick sin ersättning utan att det antecknades i detta dokument. Detta då valet av de som fick sin ersättning utbetald känns slumpmässig, i synnerhet då privatpersoner ofta ansökte om skadestånd för samma slags reparationer.

4.2 Om ockupationen och dess effekter

Redan 1915 började utskrivning av arbetsfolk till befästningsarbeten, om än i blygsam skala. Bönderna fick betalt för sina prestationer, men många utförde ogärna dessa dagsverken, i synnerhet då de tyckte att ryssarna behandlade hästarna alltför hänsynslöst. En husbonde var nyfiken på att testa ett sådant dagsverke och skrev att han "aldrig förr eller senare haft en så lång dag och utfört ett så tråkigt dagsverke."⁶⁰ Under våren 1916 befästes Åland ytterligare med flertalet kust- och fältbefästningar med tunga artilleripjäser. På Föglö byggdes en av de största flygstationerna i Finland med luftvärn, och en marin bas förbereddes vid Föglöfjärden. Samtidigt fördubblas den militära närvaron till ca 7 000 – 8 000 man. Den åländska befolkningen uppgick då till runt 20 000 personer, vilket innebar att var tredje person på öarna var en rysk soldat. Elis Karlsson skriver i sina memoarer om när förstärkningen anländer över isen:

"En del av denna väldiga massa av män, hästar och kanoner stannade över natten på Vårdö och vi hade cirka femtio artillerister sovande på golvet i vårt hus, skäggiga, schabbiga figurer som gapade

---

⁵⁹ Korhonen, s 286

⁶⁰ Isaksson, s 89

av förvåning när mamma hällde mjölken i separatorn och tjattrade upphetsat inför den krigskarta jag hade satt upp på väggen. Nästa dag var de borta igen och det enda som visade att de alls hade varit här var den tilltrampade snön och högar av spillning från både människor och hästar litet varstans. Dessutom luktade det ryss i vårt hus i flera dagar, trots att min mor gjorde allt för att få bort lukten.⁶¹

De ryska soldaterna inredde sig sedan i bondgårdarnas bästa rum och tog åt sig av deras matförråd.⁶² Trycket på lokalbefolkningen att inkvartera alla dessa soldater var stort, och ännu hårdare blev det när Badhotellet brann ner under vintern, "sannolikt genom våldsamt eldande."⁶³ Det var inte ovanligt att 40-50 man inkvarterades i varje gård. Värdesaker och möbler fördes hastigt undan och de rena golven såg snabbt ut som stallgolv. Soldaterna höll sig inte från att hugga brasved av vad de än hittade i huset, och toaletter skapades enkelt med några yxhugg i golvbrädorna.⁶⁴

Under våren 1916 rekvireras alla slags lagerbyggnader, bl.a. Mariehamns biografteater, tobaksfabrikens lada och tullpaviljongen, och fylls med hästfoder. Den ryske stadskommendanten Schoultz kräver av de åländska bönderna 12 000 pud (1 pud = 16,3 kg) havre, lika mycket hö samt 10 000 pud halm. När kvoterna inte fylldes inom utsatt tid höll Schoultz ett tal där han förklarade att lydnad skulle fås genom våld: allt rekvirerat furage skulle tas ut med soldaternas hjälp, genom att slå sönder gårdar och skända dess kvinnor. Kronofogden Nummeli rapporterade emellertid detta till guvernörsämbetet i Åbo, och efter en kort utredning lämnade Schoultz Mariehamn några veckor efter incidenten.⁶⁵ Bönderna ålades arbetsplikt med häst, kärra och arbetskarl för att förverkliga de stora befästningsplanerna. Sommaren 1916 drabbas Åland av ytterligare utskrivningar, då chefen för det ryska leveransväsendet till armén, överste Wahlbeck, anländer i Mariehamn med sin stab. Han anger att 735 vagnar, 1 484 selar, 556 vagnslyktor och 1 473 betsel bör överlämnas omedelbart "utan tredska och mot godkänd betalning". Inom kort bokförs 70 fall för polisutredning under rubriken "tredskade bönder", som beskrivs som "ett enastående bevis på uppfinningsriktighet och bortförklaringskonst".⁶⁶ Som vi märker var ålänningarna redan från början inte helt tillmötesgående mot de krav som ställs av den ryska militären.

---

⁶¹ Isaksson, s 84

⁶² Signaturen "S O S", s 40

⁶³ Isaksson, s 88

⁶⁴ Bondestam, s 37

⁶⁵ Isaksson, s 86

⁶⁶ Isaksson, s 87

Den 25 juli 1916 drabbades Åland av luftanfall från en tysk zeppelinare som släppte åtta bomber på totalt 700 kg över krigsfartygen som låg förankrade i Västerhamn. Två av fartygen träffas och fem matrosar och en häst dödades, 15 personer skadades och hundratals fönsterrutor i staden splittrades under den tre minuter långa operationen. Under hösten steg nervositeten och de ryska soldaterna sköt mot allt som såg misstänkt ut. Som exempel öppnade en strandpatrull på Kökar eld mot en fiskebåt och dödade en yngling, och en gårdsägare i Ytternäs blev skjuten när han försökte jaga bort ryska äppeltjuvar.⁶⁷ Den växande osämjan syns också i min undersökning av tidningen *Åland*, då rapporter om våld och brottsligheter börjar komma in först under vintern 1916-1917.

Förhållandet mellan befolkningen och militären var dock fortfarande gott under början av 1917, men bråkmakare fanns det gott om, och i synnerhet de polska soldaterna var oroliga för att bli illa behandlade på grund av sin nationalitet.⁶⁸ Under sommaren startar den våg av inbrott som skulle pågå tills militären eskorterats bort från öarna följande vår. I inbrotten stals ofta mat, och frågan är om de utfördes med hunger eller girighet som motivation, med tanke på den torra sommaren, jaktförbudet och den påföljande livsmedelsbristen. I november försämrades situationen ytterligare för den åländska befolkningen då brottsligheten tilltog, troligtvis som en följd av oktoberrevolutionen och den allt mer osäkra framtiden.

Den tillfällige kronofogden Wehviläinen skriver i december 1917 i ett tjänstebrev till garnisonschefen att "en och annan soldat" har gjort sig skyldig till övergrepp, och hot mot befolkningen blev allt vanligare. Polisen överöste soldatråden och kommittéerna med rapporter, men utan resultat.⁶⁹ Lika resultatlös var utredningen av mordet på tre personer i sitt hem i december 1916. I den påföljande utredningen betar sig det ryska militärbefälet ytterst ohjälpsamt, och mördaren blir aldrig anhållen.⁷⁰ Endast i sällsynta fall resulterade de otaliga inbrott och inbrottsförsöken som beskrevs i *Åland* i att en misstänkt kunde anhållas. Polisverksamheten, som troligen var ämnad att samarbeta med militärmakten, var i många fall hjälplösa under denna tid. Men då det ser ut som att majoriteten av brotten utfördes av de odisciplinerade soldaterna är det givetvis svårt för en handfull poliser att ge sig på en skara på tusentals beväpnade män.

Än värre skulle situationen bli efter att den ryska regeringen vid årsskiftet erkänner Finlands oavhängighet. Militären befinner sig plötsligt på en främmande stats mark, och i sin oro att bli bortförda eller attackerade tar

---

⁶⁷ Mattsson-Eklund, s 321

⁶⁸ Isaksson, s 127

⁶⁹ Isaksson, s 129

⁷⁰ Isaksson, s 93

de till våld mot lokalbefolkningen. De börjar även beslagta varor och ta lagen helt i egna händer, som syntes då de släppte lös de åländska fångarna ur Kastelholms häkte. Då det inte verkar finnas någon logik bakom den kan jag bara anta vad anledningen bakom frigivningen var, antingen hade den att göra med politiska sympatier eller så var den helt enkelt till för att skapa oordning i bygden. Efter detta är det också svårare att säkert säga vilka som stod bakom inbrott och stölder under resten av vintern, då flyktingarna står som troliga kandidater. Lokalbefolkningen är inte heller helt oskyldig, som vi ser i svinstölden i februari där en ålänning och en rysk medborgare samarbetade. Brottsvågen får dock ett abrupt slut så snart som ryssarna lämnat Åland och den tyska och svenska militärmakten får uppgiften att hålla ordningen.

Inbördeskriget nådde Åland i februari 1918, då Sydvästra Finlands skyddskår, kallad Nystadskåren, anlände i östra skärgården med ca 450 man. Planen var att via Sverige nå Österbotten och där ansluta sig till de vita styrkorna, men istället beslöt de sig för att frita Åland från ryssarna. De mottogs varmt av den åländska befolkningen, som gärna bistod med inkvartering och förnödenheter – något som de ryska soldaterna plågat dem med en längre tid men som nu blev helt acceptabelt. Utan några riktiga stridigheter möttes skyddskåren med ryssarna och beslöt om vapenvila. Ca 200 frivilliga ålänningar anslöt sig till skyddskåren under dess inkvartering på östra Åland, vilka senare fick ett eget kompani. Samtidigt anlände frivilliga även från väst, fast beslutsamma att befria Åland från ryssarna. Omedelbart efter att vapenvilan gått ut går Nystadskåren till anfall mot de röda, och striderna i Godby får civilbefolkningen att fly sina hem. Samma sak sker i Mariehamn när 200 rödgardister ankommer, utan att göra någon större skada än att beslagta en del matvaror i de övergivna gårdarna. Viss plundring förekom dock av en annan trupp när de marscherade från Emkarby till striderna i Godby. De kortvariga striderna mellan vita och röda var således aldrig till någon större belastning för den åländska befolkningen.

Efter förhandlingar kommer både vita och röda trupper överens om att lämna Åland. De ryska soldaterna som var kvar förhöll sig rätt lugna under evakueringskedet och sålde en hel del livsmedel och hästar på auktion. Den 5 mars ankommer en tysk flottavdelning på väg till fastlandet, som fyra dagar senare transporterar 1 200 ryska fångar till Libau i Tyskland. Övriga nationaliteter i den ryska armén förs av ett svenskt ångfartyg till Oskarshamn. Svenskar och tyskar bevakade därefter Åland gemensamt. Den 10 mars bildas Ålands frivilliga skyddskår efter initiativ av åländska studenter, till vilken 73 man ansluter sig. Dock blev inte de lokala skyddskårerna långlivade, och hösten 1918 hade alla upplösts.⁷¹

---

⁷¹ Kuvaja et al., 598-607

En rest av den ryska ockupationen blir att flertalet unga pojkar skadar sig allvarligt med hjälp av kvarlämnat ryskt krut under sommaren som följer. En annan är att en ny brottsvåg uppstår, och denna gång är det ålänningar som ger sig på resterna av den ryska ockupationen. Efterlämnat krigsmaterial av alla dess slag är så pass utspritt på öarna att de kvarvarande svenska och ryska kommissarierna inte klarar av att bevaka allt, och stölder är vanliga. Även de ryska telefonkablarna och ledningarna, med vars förbättrade kommunikationsmöjligheter annars kunde ha varit en positiv rest av ockupationen, stjäls bit för bit. Kanske det var just på grund av att det efterlämnade krigsbytet inte kunde skyddas som det auktionerades ut under hösten, i motsats till vad Björkmans avtal utlovade. Med tanke på hur troligt det var att gods och värdesaker som beslagtogs av den ryska militären skulle återlämnas till lokalbefolkningen låter det ändå som ett någorlunda rättvist byte – troligtvis var avtalet bara ett sätt att fredligt få bort ryska trupper från ön, då avtalet hade flera punkter som i praktiken skulle visa sig vara omöjliga att fullfölja. Bara någon vecka efter att det undertecknats beslöt tyska, finska och svenska regeringar att de ryska befästningarna avtalet lovat bevara skulle förstöras.⁷²

En annan följd av den ryska tiden var de 20 män som önskade stanna kvar på Åland. En del av dessa hade sedan länge fru och flertalet barn, medan vissa förlovade sig så sent som sommaren 1918. Den mekaniska expertisen som en stor del av dessa män ägde var säkerligen till Ålands gagn de kommande årtiondena. Soldaterna var dock inte alltid charmörer. Många kvinnor från tiden minns hur de lurade på dem, och passade på att försöka locka med dem ut på promenad eller tränga sig in hos dem när deras karlar var borta. Man kunde vara tvungen att hota dem med yxa och knytnävar innan de begav sig iväg.⁷³

Man kan också dra paralleller till inkvarteringen under Bomarsundstiden - första halvan av 1800-talet - då flertalet giftermål, även denna gång mot lokala mäns önskan, ingicks mellan ryska soldater och åländska kvinnor. Även under den inkvarteringsperioden var stölder och inbrott vanliga.

Trots allt negativt som skrivits om de ryska soldaterna fanns ett fåtal ljuspunkter. Många soldater beskrevs som väldigt barnkära. De kunde ge fattiga barn mat från sina fältkök och en del lagade till och med julklappar till barnen i de familjer de var inkvarterade hos. På en gård kom en grupp besökare dagligen vid mjölkdays med sina svarta "rysslimpor" under armen, och det dukades och delades med sig av både brödet och mjölken.⁷⁴ Frågan

---

⁷² Schybergson, s 15

⁷³ Bondestam, s 40

⁷⁴ Bondestam, s 39-40

är också om inte språkbruket i berättelserna och tidningsartiklarna varit lite väl passionerat, när *Åland* kan beskriva en häktning på lösa grunder som "grovt övervåld".

Under revolutionsåret förminskades lokalbefolkningens rörelsefrihet ytterligare, och vaktposternas nervositet ledde till skottlossning även mot personer med vederbörligt tillstånd.⁷⁵ I synnerhet i södra skärgården blev det allt svårare att röra sig till sjöss, och tillstånd fick endast efter att ruttförslaget godkänts av sjövakten. Den klassiska fiskförsörjningen försvårades och gjordes mer byråkratisk. Till på det öppnade ryska vaktposter vid flera tillfällen eld mot fiskare i småbåtar, även fast de hade anmält sin fisketur till batteriet.⁷⁶ Den åländska handelsflottan levde farligt under krigsåren, ständigt i hot av minerade vatten och tyska ubåtar. Handelsflottans förluster under kriget var totalt 16 skepp på 21 663 ton sänkta och lika många skepp på 4 733 ton kapade. Läger man till dessa förluster, direkt föranledda av kriget, de åländska fartyg som efter krigsutbrottet försåls eller förolyckats stiger den åländska handelsflottans förlust under de tre senaste åren till i runda tal inte mindre än 40 000 ton.⁷⁷ Räknar man endast de kapade och sänkta skeppen uppgår de till över en tredjedel av Finlands totala fartygsförluster, så det är säkert att säga att den åländska sjöfarten blev väldigt lidande under och efter krigsåren.⁷⁸ Den största tragedin skedde när ångfartyget *Skiftet* minsprängdes 14 december 1916, då 86 personer omkom. Bland dessa civila och militära offer fanns både Ålands kronofogde och häradshövding samt den ryske garnisonschefen.⁷⁹

Under de rådande förhållandena uppmanades ålänningarna både hösten 1916 och 1917 att avstå från sjöfågeljakten, då skottlossningen kunde väcka misstankar. Att livnära sig av jakten hade redan försvårats avsevärt efter att soldater under sommaren 1917 slaktat en stor mängd fåglar. I Degerby hamn fick lotsfördelningschefen Bjelov (som tidigare varit misstänkt för spioneri för svenska statens räkning) titeln hamnkommendant. I byn anlade han en stor svingård, och fläsket såldes i Stockholm av de åländska smugglare han anlätats till att övervaka. Smugglandet var en av anledningarna till att köttillgången på Åland var låg. En annan var att införsel från fastlandet sågs med ovilja i kretsarna kring andelsslakteriet. Även landskapet förändrades till viss del på grund av de befästningsåtgärder som

---

⁷⁵ Mattsson-Eklund, s 325

⁷⁶ Isaksson, s 119

⁷⁷ *Åland*, 6 oktober 1917

⁷⁸ Korhonen, s 160

⁷⁹ Kuvaja et al., s 596

utfördes, i samverkan med en stor avverkan av skog. Resultatet av detta syns tydligt i ordningsrättens förteckning, punkterna 31 och 32. Gärdesgårdar och staket ersattes med taggtrådsstängsel och löpgravar. De torra somrarna 1917-1918 ledde till flertalet skogsbränder och en betydligt sämre skörd, vilket tillsammans med de tusentals ryska soldaternas krav på mat och hästfoder resulterade i en smärre livsmedelskris. Bristen på livsmedel och den dåliga disciplinen bland det ryska manskapet försåg öarna med en våg av inbrott och stölder som de senaste hundra åren knappast sett dess like.

Ryssarnas misstänksamhet ledde till flertalet husundersökningar efter gömda vapen och sprängmedel, dock alla utan resultat. Under krigsåren pågick en märklig och invecklad spion- och underrättelseverksamhet på Åland, med ryska, tyska och svenska spioner.⁸⁰ De ryska stabernas värsta mardröm lär ha varit spionage per trådlös telegrafi. Man uppmanades till att söka efter kännetecken på radiosändare, som bland annat gav ifrån sig ett rytmiskt ljud. Då flygstationens chef på Föglö skulle besöka en i lokalbefolkningen lade han först örat mot dörren och tillkallade sedan två matroser att bryta ner den. Väl inne i vad som visade sig vara en mjölkkammare hittade han husmodern som fredligt satt och vevade på sin separator. Den ryska paranoian var som värst efter oktoberrevolutionen, då militären utförde husundersökningar och häktningar baserade på lösa rykten. Ett rykte som började sprida sig var att lokalbefolkningen planerade ett överfall mot militären, och att vapen och sprängämnen började samlas ihop. Ryktena verkar härstamma från bildandet av lokala frivilliga brandkårer. Till den andliga omvårdnaden hörde det till att spana efter olämplig litteratur, i synnerhet böcker om kriget mot Japan eller om revolutionär verksamhet.

Krigslagarna som rådde övervakades noga, och förbud och påbud regnade över den åländska befolkningen. De flesta var dock av det mildare slaget, till exempel att tala tyska på allmän plats. Tendenser till upplösandet av disciplinen bland det ryska manskapet sågs redan hösten 1916, och här kan inte ålänningarna fritas från att ha bidragit till ordningens upplösande. Den förbjudna spritlangningen till det ryska manskapet var vanligt förekommande, och befäl anklagade lokalbefolkningen för att bygga "hålör" i skogen för superi och kortspel. Till på det förekommer viss koppleriverksamhet mellan ryska soldater och kvinnor i lokalbefolkningen.⁸¹ Nervositeten och fruktan för att krigets allvar slutligen skulle nå Åland fick

---

⁸⁰ Kuvaja et al., s 592-596

⁸¹ Isaksson, s 89

många att ta till spriten. Lektor Walter Sjöblom hade en dag begärt en bil av soldatrådet för att underlätta flytten till sommarstället. När bilen följande morgon uteblev gick han till rådet för att undersöka saken, där han hittade "soldater och matrosar i brokig blandning", tungt snarkandes bland spritångorna.⁸² Detta var samtida med att soldatrådet offentligt skyllde den rådande anarkin på spriten, men att föregå med gott exempel verkade vara en omöjlighet. Förminskningen av den ryska garnisonen hjälpte till att lugna ner stämningen lite, men disciplinen bland soldaterna var näst intill obefintlig efter oktoberrevolutionen.

Man kan spekulera i om Åland hade klarat sig bättre utan den ryska militära närvaron. Var öarna tillräckligt intressanta för att tyskarna skulle försöka sig på en landstigning om det inte vore för de försvarande soldaterna? Högst troligen, då vattnet runt Åland ansågs vara så viktigt att det minerades och patrullerades av tyska skepp. Utan det ryska manskapet och befästringsarbetet lär öarna ha fallit i tyska händer, vilket inte skulle tillåtas av den ryska ledningen och stridigheter betydligt större än de som skedde skulle äga rum. I värsta fall skulle hela ögruppen brännas ner för att förhindra inkvartering av fientliga enheter, såsom det skedde på Kumlinge och Brändö ett sekel tidigare. Även om ett ryskt motanfall aldrig skulle komma är frågan om tyskarna skulle behandlat lokalbefolkningen med ett större uns av respekt än ryssarna gjorde. Trots den enorma press som inkvarteringen och försörjningen av ryska trupper lade på den åländska befolkningen levde den vidare med tillfälligt ekonomiska svårigheter men ett fåtal dödsoffer. Totalt omkom 170 personer på Åland som en direkt följd av kriget, varav 105 var ryska militärer.

---

⁸² Isaksson, s 121

5. Sammanfattning

Den ryska militära närvaron på Åland mellan 1914-1918 påverkade öarnas befolkning på flertalet sätt. Många historier berättar om maktmissbruk och förtryck av lokalbefolkningen, både i hemmen och ute i offentligheten. Inkvarteringen, mycket genom det hänsynslösa sätt soldaterna behandlade sina tillfälliga boningar, ledde till stora skador på hem, gårdar och offentliga byggnader. Skogar höggs ner och odlingsbar mark förstördes, samtidigt som de torra somrarna bjöd på ett stort antal skogsbränder och en sämre skörd. Skogsnäringen blev på så vis lidande för flera generationer framöver. Jakt- och fiskemöjligheterna försämrades också avsevärt av militärledningen. Den dåliga skörden och kravet att bistå den ryska armén med mat och furage ledde till en allmän livsmedelsbrist på Åland, men någon hungersnöd var det aldrig tal om. Fram till mitten av 1917 var förhållandet mellan lokalbefolkningen och soldaterna fortfarande god. Den blir dock allt sämre efter de två ryska revolutionerna samma år, vilka upplöser hierarkin och disciplinen i militärväsendet. Under sommaren startas en våg av inbrott och stölder som pågår tills den ryska militären lämnar öarna i mars 1918. Ett avtal angående arméns utrymning hade gjorts upp mellan den åländska befolkningen och ryssarna, som direkt efter utrymningen i praktiken upplöstes. Kriget ledde till stora förluster för den för Åland så viktiga sjöfarten, som blev lidande under och efter krigsåren. Efter kriget stannade en del ryska soldater kvar på öarna för att bilda familj.

Åtminstone vid tre tillfällen arbetade kommissioner för att utröna om de monetära skador som den militära närvaron gjort öns befolkning. Åland blev ett av de värst utsatta finska länen, dock fanns det lite hopp om att privatpersoner skulle ersättas av den ryska staten. Däremot betalades ersättning ut till vissa personer av den finska staten i början av 1920-talet. De mest omfattande skadorna som ersättning ansöktes om var på byggnader och skog. Hyreskostnader var också omfattande, medan levererade varor, stölder och körslor var flertaliga men sällan av stora summor.

6. Litteraturlista och källförteckning

Litteraturlista:

Kuvaja, C; Hårdstedt, M; Hakala, P; *Det åländska folkets historia - IV: Från finska kriget till Ålandsrörelsen 1808-1920*, Mariehamn, Ålands kulturstiftelse, 2008.

Klinge, M, *Finlands Historia 3*, Esbo, Schildts Förlags Ab, 1996.

Isaksson, M, "1917 – brytningsår på Åland", *Historia bland öar och skär*, Helsingfors, Historica skriftserie vol. 6, 1986.

Schybergson, M.G, *Åland i historisk tid*, Helsingfors, Holger Schilds Förlagsaktiebolag, 1919.

Skogsjö, H, *Ett svunnet Åland*, Mariehamn, Nya förlaget och SkogsjöMedia, 2010.

H:son-Ericson, S, *Försvarsproblem kring Ålandsöarna*, Stockholm, C. E. Fritzes Bokförlags Aktiebolag, 1939.

Signaturen "S O S", *Vi anklaga Hansson-Sandlerska regeringen*, Stockholm, Svea Rikes Förlag, 1939.

Bondestam, A, *Åland – Vintern 1918*, Mariehamn, Schildts, 1972.

Mattson-Eklund, B, *Alla tiders Åland*, Mariehamn, Ålands landskapsstyrelse, 2000.

Kuvaja, C, *Försörjning av en ockupationsarmé*, Åbo, Åbo Akademis förlag, 1999.

Otryckt källmaterial:

Ersättning för skador åsamkat genom inkvartering av rysk och finsk militär 1914-1933, Ordningsrättens arkiv, Ålands landskapsarkiv.

Inkomna brev 1918, Landshövdingens arkiv, Ålands landskapsarkiv

Komiténs för värdering af de af rysk militär under åren 1914-18 förorsakade skador i Ålands län, Landshövdingens arkiv, inkomna brev 1918, Ålands landskapsarkiv

Brevkoncept 1918-1926, Länsstyrelsen i landskapet Åland, Ålands landskapsarkiv

Tidningen Åland, årgångarna 1916-1918, Ålands landskapsarkiv

Carl Björkmans privata arkiv, Ålands landskapsarkiv

Inkomna brev 1918-1926, Länsstyrelsen i landskapet Åland, Ålands landskapsarkiv

7. Summary - "Social and economic effects of Russia's military presence on Åland 1914-1918"

This paper is about the effects the Russian military had on the Åland Islands socially and economically around the years of the First World War. Another question the paper aims to answer is the general mood and atmosphere between the population and the Russian troops. The research is mainly based on newspapers and documents from the era, especially documents concerning the citizens' and local businesses compensation claims towards the newly formed Soviet Union after the war.

Many stories and articles describe the people as oppressed, more so towards the end of the occupation than the first years that went by without too much confrontation. The army used up a lot of the islands' natural resources and the shipping industry was left suffering. The October Revolution breaks down all discipline and sparks a crime wave across the islands.

Several commissions were organised to calculate the cost of the occupation in order to reimburse the affected citizens and businesses. The biggest claims were for property damage and deforestation, and some compensation was eventually paid out.